

КРИТЕРІЇ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ СПРИЙНЯТТЯ ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ РЕЦИПІЄНТОМ

Петрочук Н. О.

*аспірантка кафедри германської і фіно-угорської філології імені професора Г. Г. Почепцова
Київський національний лінгвістичний університет
вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-1070-0708
nataliia.petrochuk@knl.u.edu.ua*

Ключові слова: *вимовний акцент, зрозумілість мовлення, іншомовне мовлення, рівень акцентності мовлення, сприйняття мовлення.*

Стаття присвячена аналізу англomовного мовлення неносія мови з позиції співрозмовника. Основною метою дослідження іншомовного мовлення та вивчення мотивації опанування англійської мови як іноземної є бажання мовця бути зрозумілим у незнайомому соціумі. Ідеальна вимова та спілкування без помилок не є бажаним результатом як тих, хто вивчає мову, так і фонетистів-дослідників. Адже для перших першочерговим стає передати з допомогою мови наміри та бажання, для других – виокремити особливості акцентного мовлення представників різних мовних груп. Така тенденція сприяла аналізу іншомовного мовлення з погляду реципієнта, тобто головною умовою успішної комунікації є не ідеальна вимова звуків та букв, слідування нормам граматики та синтаксису, використання доцільних ідіоматичних одиниць, а прагнення бути зрозумілим співрозмовникам. У статті оглянуто критерії, за якими реципієнт аналізує мовлення неносіїв мови та виносить судження щодо акцентності. Перший критерій – рівень акцентності мовлення, оцінка загальних навичок та вмій мовця спілкуватися іноземною мовою. Наступний критерій – зрозумілість мовлення, зосереджується на окремих елементах мовлення, зокрема правильно вжитих та правильно вимовлених слів чи словосполучень, граматичних конструкцій, правильному фонологічному оформленні речення. Більшість досліджень фокусується на визначенні правильності вимовляння лексичних одиниць. Серед різноманітності методів вимірювання цього критерія найпопулярнішим є орфографічний диктант. Останній, проте не менш значущий критерій, – сприйняття мовлення. Цей критерій концентрується на здатності реципієнта семантично декодувати повідомлення загалом, усвідомити наміри та бажання, які намагався передати мовець. У статті коротко схарактеризовано основні параметри зазначених критеріїв, наведено приклади проведення експериментів із залученням різних категорій реципієнтів та окреслено перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

PERCEPTION OF THE FOREIGN SPEECH

Petrochuk N. O.

*Postgraduate Student at Professor G. G. Pochepstov Department of Germanic
and Finno-Ugric Philology*

Kyiv National Linguistic University

Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-1070-0708

nataliia.petrochuk@knlu.edu.ua

Key words: *foreign accent,
intelligibility, foreign speech,
degree of accentedness,
comprehensibility.*

The article is dedicated to the analysis of English speech of a non-native speaker from the position of the interlocutor. The main purpose of the study of foreign language speech and the study of motivation to master English as a foreign language is the speaker's desire to be understood in an foreign communicative situation. The learner's aim is to convey intentions and desires, and bring the message across. For the researches it has become paramount to highlight and study the peculiar features of accented speech of the representatives of different language groups. This trend contributed to the analysis of foreign speech from the point of view of the recipient, when the main condition for a successful communication is the desire to be understood by the native or non-native interlocutors. The article examines the criteria by which the recipient analyzes the speech of non-native speakers and makes judgments about the accent. The first criterion is the degree of accentedness, in other words the assessment of general speaking skills and abilities of a learner to communicate in a foreign language. The next criterion is the intelligibility of speech, which focuses on individual elements of speech, in particular, correctly pronounced words or phrases, correctly used grammatical constructions, or adequate phonological structure of an utterance. The last but not least is the comprehensibility of speech. This criterion determines the recipient's ability to semantically decode the message as a whole, to realize the intentions and desires of the speaker. The article briefly describes the main parameters of these criteria, gives examples of experiments involving different categories of recipients and outlines the prospects for further research in this area.

Постановка проблеми. Успішна інтеграція в іншомовне середовище як необхідна умова існування у сучасному суспільстві відбувається завдяки, насамперед, навичкам правильної, тобто зрозумілою для співрозмовника, вимови неносія мови, що сприяє успішній комунікації. На цьому тлі постає питання, що саме позитивно впливає на сприйняття іншомовного мовлення реципієнтом, а що заважає та ускладнює його. Головну роль тут відіграє акцент.

Британський дослідник Д. Крістал характеризує акцент як набір ознак вимови, що допомагає встановити походження мовця, підкреслюючи першочерговість зрозумілості мовлення та визнання мовця як учасника комунікації [4, с. 3]. Його колега, П. Роуч, розкриваючи термін «акцентне мовлення», підкреслює ідентифікацію мовця як неносія мови за неточностями в артикуляції звуків, які помічає реципієнт [11, с. 2]. А. Мойєр, авторка популярної роботи про вимовний акцент «Foreign Accent: The Phenomenon of Non-native Speech», схиляється

до думки, що акцент є сукупністю динамічних сегментних та надсегментних елементів, що передають не лише семантичне значення повідомлення, але й є маркерами соціального статусу, національної приналежності, віку, статі, освітнього рівня тощо та можуть варіюватися залежно від ситуації мовлення [8, с. 11].

Українська дослідниця А.Г. Кириченко окреслює акцент як сукупність відхилень від норми літературної вимови, що реалізуються під час спілкування та є результатом опанування нової фонетичної системи неносієм мови [2, с. 251]. Визначення та аналіз акценту крізь призму ненормативності мовлення, тобто типових помилок, що зустрічаються в мовленні білінгва, є досить популярним у вітчизняній практиці (І.Є. Абрамова, В.О. Виноградов, Г.М. Вишнеvsька, Є.М. Верещакін, Н.О. Любимова, О.О. Реформатський, В.Ю. Розенцвейг). О.Р. Валігура підкреслює, що вимовний акцент є «маркером етнічної належності мовця, ідентифікує його належність до

певної лінгвокультури, оскільки відхилення від нормативної вимови в мовленні неносія мови визначає його як представника чужої лінгвокультури» [1, с. 14].

Мета і завдання статті. Велика увага, зокрема зарубіжних дослідників, до вимовного акценту пов'язана з прагненням мовця успішно інтегруватися в іншомовне середовище, тобто стати активним учасником комунікації, насамперед бути зрозумілим співрозмовником. Метою статті є опис критеріїв, які аналізуються як параметри-характеристики іншомовного мовлення неносіїв мови. Серед них виокремлюють: 1) рівень іноземності/акцентності мовлення (*degree of accentedness*); 2) сприйняття висловлення (*comprehensibility*), або ж усвідомлення та розуміння основного змісту повідомлення; 3) зрозумілість мовлення (*intelligibility*), а саме ідентифікація певних лінгвістичних одиниць у мовленні білінгва.

Предметом вивчення є іншомовне мовлення неносіїв англійської мови; **об'єктом дослідження** є вивчення сприйняття акцентного мовлення реципієнтами, що є носіями та неносіями мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. У міжнародній практиці дослідників-фонетистів іншомовне мовлення аналізується через реципієнта, його сприйняття та розпізнавання повідомлення. Так, виокремлюють три критерії, які мають на меті визначити рівень акцентності мовлення, ідентифікувати окремі слова та виміряти сприйняття смислу повідомлення загалом. Канадські дослідники Т. Дервінг та М. Мунро підкреслюють відмінність між цими критеріями. Вони наголошують, що зрозумілість мовлення як критерій мовлення неносія мови є фактичним розумінням реципієнтом слів у висловленні; інший критерій, сприйняття висловлення, позначає усвідомлення реципієнтом семантичного змісту повідомлення; останній критерій – акцентність мовлення, або рівень іноземності/акцентності, – з'ясовують як ступінь відхилення вимови неносія мови від очікуваного реципієнтом еталона мови [9, с. 112]. Зазначені терміни не залежать один від одного, проте пов'язані. Висловлення може бути досить акцентним, проте при цьому бути дуже легко зрозумілим співрозмовником. Так само висловлення, в якому зрозуміле кожне слово, може семантично нести нульове навантаження, тобто бути незрозумілим для співрозмовника.

Велика кількість експериментальних досліджень сконцентрована на вимірюванні критерія «рівень акцентності» (*degree of accentedness*) через реципієнтів-носіїв та реципієнтів-неносіїв мовлення (Brennan & Brennan, 1981; Burda, Scherz, Hageman, & Edwards, 2003; Derwing & Munro, 1997; Thompson, 1991). Для вимірювання рівня іноземності використовують шкалу Лайкерта. Це

психометрична шкала, яка використовується під час анкетування для визначення уподобань учасників та/або погодженості з твердженням [3, с. 127]. Шкала має одновимірний характер та варіюється у фонетичних дослідженнях. Наприклад, В. Гонет та Г. П'єртон використовують 5-рівневу шкалу, де найвищий бал відповідає найменшому рівню роздратування мовленням неносіїв мови [6, с. 4]. 4-рівнева шкала Є. Пелегріно класифікує мовця як носія мови (0), носія незначного акценту (1), носія помірному акценту (2), носія сильного акценту (3), носія дуже сильного акценту (4) [10, с. 263]. Інші іспанські дослідники використовують 9-рівневу шкалу, де 1 відповідає дуже сильному акценту, а 9 – незначному акценту [5, с. 2].

Наступний критерій, який тісно пов'язаний зі сприйняттям, визначають як зрозумілість мовлення (*intelligibility*) через рівень упізнаваності слова реципієнтом та співвідношення його з існуючою одиницею лексики [9, с. 112], зокрема, наголошується впізнавання слова або фрази як належної до знайомої для реципієнта мовної системи. Американська дослідниця іншомовного акценту А. Мойер зауважує, що зрозумілість мовлення – це також рівень ідентифікації слова чи висловлення на його акустично-фонетичному рівні [8, с. 12]. Реципієнт сприймає повідомлення та транскрибує почуте. Точність орфографічного запису слова або фрази виділеного реципієнтом в іншомовному мовленні є критерієм вимірювання зрозумілості слова або словосполучення неносія мови [3, с. 130]. Використовують різні методики для вимірювання цього параметра. Одним із найрозповсюдженіших завдань є диктант, коли реципієнт слухає повідомлення, або слова з контексту, та записує їх (Bent & Bradlow, 2003; Brodkey, 1972; Burda et al., 2003; Derwing & Munro, 1997). Кількість правильно записаних слів є показником зрозумілості мовлення неносія мови. Інші методики включають інтерв'ю після почутого у формі запитання-відповіді (Anderson-Hsieh & Koehler, 1988), узагальнення реципієнтом почутого з виділенням ключових слів (Perlmutter, 1989), тест закритого типу (Smith & Rafiqzad, 1979), реакції на зображення (Smith & Bisazza, 1982) та визначення правдивості повідомлення (Munro & Derwing, 1995) [9, с. 117–119].

Попередні експериментальні фонетичні дослідження критерію зрозумілості мовлення були досить успішними для виявлення факторів, що впливають на якість вимови неносія мови. Ці фактори включають швидкість мовлення (Derwing & Munro, 2001), певні акустичні характеристики мовлення (Markham & Hazan, 2002), «ясність» мовлення (Bradlow & Bent, 2002), частоту використання слів (Bradlow & Pisoni, 1999), мовленевий контекст (Bradlow & Pisoni, 1999; Imai, Walley, & Flege, 2005) та соціальну ситуацію мовлення (Mayo et al., 1997) [7, с. 668]. Вивчення цих

факторів та аналіз їх у мовленні білінгвів є перспективним для попередження типових помилок у процесі опанування іноземної мови.

Наступним критерієм, за яким оцінюється мовлення неносія мови, є сприйняття висловлення (*comprehensibility*). Цей критерій пов'язаний зі сприйняттям висловлення реципієнтом на глобальному рівні, а саме розуміння головного смислу повідомлення [8, с. 12]. Qltnmcz про оцінку рівня важкості розуміння почутого [9, с. 112]. У роботах міжнародних дослідників зазначається, що сприйняття висловлення та зрозумілість мовлення є хоча і суміжними поняттями, проте виступають різними критеріями мовлення [3, с. 123], а саме: мовлення неносія мови може включати помилки на різних мовних рівнях, наприклад, лексичному (неправильно вживана одиниця мовлення), граматичному (порушення граматичної єдності повідомлення), фонетичному (неточна вимова одного слова, помилки в наголошенні чи вимові звуків, інтонаційно неправильно оформлене висловлення тощо), проте зберігати смисл повідомлення, а отже, бути правильно сприйнятим реципієнтом – це критерій сприйняття висловлення.

Висновки і перспективи подальших розробок. Особливості сприйняття іншомовного мовлення мають переважно суб'єктивний характер, вони орієнтовані на реципієнта та пов'язані з його ставленням до мовця, обізнаністю рідною мовою мовця, звичністю до акцентного іншомовного мовлення, ситуацією мовлення та багатьма іншими як лінгвістичними, так і позалінгвістичними факторами. Проте виокремлюють критерії оцінки іншомовного мовлення, які здатні узагальнити тенденції у цьому напрямі: акцентність мовлення (рівень вираження вимовного акценту), зрозумілість мовлення (визначається здатністю реципієнта ідентифікувати певні лексичні одиниці й співвіднести їх з активною лексику рідної мови) та сприйняття висловлення (відповідає за декодування семантики повідомлення). Перспективним вважається розгляд вищезазначених критеріїв у комбінації з аналізом мотивів реципієнта та ситуативного контексту розмови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валігура О.Р. Специфіка вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгвів. *Сучасні тенденції фонетичних досліджень* : зб. матер. кругл. ст., м. Київ, 12 трав. 2017 р. Київ, 2017. С. 14–18.
2. Кириченко А.Г. Особливості вимовного акценту в англійському мовленні українських авіадиспетчерів і пілотів: консонантна система. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. № 4. С. 251–255.
3. Ballard L., Winke P. Students' Attitudes Towards English Teachers' Accents: The Interplay of Accent Familiarity, Comprehensibility, Intelligibility, Perceived Native Speaker Status, and Acceptability as a Teacher. In Isaacs T. & Trofimovich P. (Eds.), *Second Language Pronunciation Assessment: Interdisciplinary Perspectives*. Bristol, 2017. P. 121–140.
4. Crystal D. A dictionary of linguistics and phonetics: 6th ed. Blackwell Publishing, 2008. 529 p.
5. Gallardo del Puerto F., Garcia Lecumberri M.L., Gomez Lacabex E. The assessment of foreign accent and its communicative effects by naïve judges vs. experienced non-native judges. *International Journal of Applied Linguistics*. 2015. № 25. P. 202–224.
6. Gonet W., Pietron G. English native speakers' perception of Polish accent. *SASRTL Szczyrk*. 2013. URL: https://www.academia.edu/4927825/English_native_speakers_perception_of_Polish_accent.
7. Hayes-Harb R., Smith B. L., Bent T., Bradlow A. R. The interlanguage speech intelligibility benefit for native speakers of Mandarin: production and perception of English word-final voicing contrasts. *Journal of phonetics*. 2008. № 36(4). P. 664–679. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.wocn.2008.04.002>.
8. Moyer A. Foreign Accent: The Phenomenon of Non-Native Speech. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 218 p.
9. Munro M., Derwing T., Morton S. The mutual intelligibility of L2 speech. *Studies in Second Language Acquisition*. 2006. № 28(1). P. 111–131.
10. Pellegrino E. The perception of foreign accented speech. Segmental and suprasegmental features affecting the degree of foreign accent in L2 Italian. In H. Mello, M. Pettorino, & T. Raso (Eds.), *Proceedings of the VIIth GSCP International Conference: Speech and Corpora*, Firenze University Press, 2012. P. 261–267.
11. Roach P. English phonetics and phonology: glossary – a little encyclopaedia of phonetics, 2011. 110 p. URL: <https://www.peterroach.net/uploads/3/6/5/8/3658625/english-phonetics-and-phonology4-glossary.pdf>.

REFERENCES

1. Valihura O.R. (2017). The peculiarities of the foreign accent in the speech of bilinguals [Spetsyfika vymovnoho aktsentu v inshomovnomu movlenni bilinhviv]. *Modern trends in phonetics research: collection of scientific works at the workshop*. P. 14–18.
2. Kyrychenko A.H. (2013). The peculiarities of the foreign accent in the English speech of Ukrainian

- air traffic controllers and pilots: the system of consonants [Osoblyvosti vymovnoho aktsentu v anhliiskomu movlenni ukrainskykh aviadys-petcheriv i pilotiv: konsonantna systema]. *Visnyk of Ivana Franka state university of Zhytomyr*, Vol. 4. P. 251–255.
3. Ballard L., Winke P. (2017). Students' Attitudes Towards English Teachers' Accents: The Interplay of Accent Familiarity, Comprehensibility, Intelligibility, Perceived Native Speaker Status, and Acceptability as a Teacher. In Isaacs T. & Trofimovich P. (Eds.), *Second Language Pronunciation Assessment: Interdisciplinary Perspectives*, P. 121–140.
 4. Crystal D. (2008) A dictionary of linguistics and phonetics: 6th ed. Blackwell Publishing.
 5. Gallardo del Puerto F., Garcia Lecumberri M. L., Gomez Lacabex E. (2015). The assessment of foreign accent and its communicative effects by naïve judges vs. experienced non-native judges. *International Journal of Applied Linguistics*, Vol. 25, P. 202–224.
 6. Gonet W., Pietron G. (2013). English native speakers' perception of Polish accent. *SAS-RTL Szczyrk*. URL: https://www.academia.edu/4927825/English_native_speakers_perception_of_Polish_accent.
 7. Hayes-Harb R., Smith B.L., Bent T., Bradlow A.R. (2008) The interlanguage speech intelligibility benefit for native speakers of Mandarin: production and perception of English word-final voicing contrasts. *Journal of phonetics*, Vol. 36(4), P. 664–679. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.wocn.2008.04.002>.
 8. Moyer A. (2013). *Foreign Accent: The Phenomenon of Non-Native Speech*. Cambridge : Cambridge University Press.
 9. Munro M., Derwing T., Morton S. (2006) The mutual intelligibility of L2 speech. *Studies in Second Language Acquisition*, Vol. 28(1), P. 111–131.
 10. Pellegrino E. (2012). The perception of foreign accented speech. Segmental and suprasegmental features affecting the degree of foreign accent in L2 Italian. In H. Mello, M. Pettorino, & T. Raso (Eds.), *Proceedings of the VIIth GSCP International Conference: Speech and Corpora*, P. 261–267.
 11. Roach P. (2011) *English phonetics and phonology: glossary – a little encyclopaedia of phonetics*. URL: <https://www.peterroach.net/uploads/3/6/5/8/3658625/english-phonetics-and-phonology4-glossary.pdf>.